

Z delom k prosveti — z bojem k svobodi!

SAMBOM:

Naše solnce — silna volja.

Pozdravljam, bratje moji, vas ko brat iz južnih dalj, kjer med valovi gine skrivnostno solnce zadnji žarek zlat! Pozdravljam vas, otroci bolečine!...

Jaz zrem vas stati trdno bolj od skal v življenjskem boju... Žalost zrem globoko,

ki jo med vaša srca nasejal ta temni čas je z neprijazno roko.

In če bi vprašal, bratje, vas: Zakaj? bi vaše mi dejale srčne rane:

„Glej, to plačilo zanj je, ki značaj med kruhoborci vsemi sam ostane!“

Ah, zdaj je noč nad vami... črna noč...

in ni ga solnce razen silne volje — a ko obišče dan vas smehljajoč, bo z vami pelo pomladansko polje!...

Za resnico.

Glej, tam zgoraj v mesečini vsi od zlata se blestijo brezštevili nam cekini. Vzemi, duša, bogatijo!

Odnekod pa mi šepče: „Tudi če iztegneš roko, bodo zate previsoko, ker je nimaš v svetu sreče...“

Kaj ves svet je meni mari, ko nekoč v njem vse izgine! — Tako srečo, ki ne mine, naj si človek sam ustvari!

Domovini.

Že vstaja, bratje, beli dan čez širna, rodna polja in z njim smo prišli mi na plan in z nami naša volja.

Oj, koder stopajo v korak nam tisočglave vrste, zvenijo naše pesmi v zrak: „Glej, dom, sinove čurste!“

Mi divji krik smo čuli tvoj in zdaj gremó, ker znamo, da kliče ura nas na boj, da mlado kri ti damo“.

Zdaj prišli, bratje, smo na plan, da vzdignemo zastavo trobojnico nad glavo visoko gor tja v beli dan!

Mi.

(Tovarišem posvečena.)

Kaj res, da ti ne veš še, kdo sem jaz? Poglej si, brat, kam vodi cesta moja že v zgodnem jutru me, ko naša vas prebuja se iz nočnega pokoja.

In tam bi videl, brate, moj obraz smehljati se od sreče sreči roja otroških src... Če stopil bi med nas, bi se smejala z nami duša tvoja.

A kadar me bo trudnega od dela jesen v življenju mrzla dohitela, kaj misliš, da v plačilo jaz dobim?

No, čuj me zdaj!... Nekdo je potepuha obdaril sredi poti s koščkom kruha — in ta, veš, vrgel kamen je za njim...

Naše geslo.

Od zore do mraka sred trdega dela za blagor človeštva živeti vse dni, da domu svobode bi luč zagorela in nekdanj pregнала mrakove noči!

Napitnica.

Naj na zaravne, bratje, vaše zdaj izpraznimo te čaše, in kar usta zamolčijo, naj oči nam govorijo!

Saj kdor v prsih srce nosi, moško-trdno sred trpljenja in usode zle ne prosi: ta le vreden je življenja!

E. GANGL:

Naš Luka.

Izza zborovanja naše Zaveze v Novem mestu l. 1895. so mi ostali trije dogodki posebno živo, da, neizbrisno v spominu.

I.

Takrat je vodil rajni tovariš Leopold Potrebin naš koncert, kakršnega še ni čula dotlej metropola Dolenjske. Navdušen glasbenik je znal fascinirati svoj zbor, da je pel z ognjem in izzval naravnost frenetično odobravanje mnogobrojnega odličnega občinstva. S tem koncertom smo si hipoma pridobili dobro ime, osvojili srca Novomeščanov. S še večjim in popolnejšim uspehom je vodil naš Potrebin koncert Zavezinega zbora tri leta pozneje — l. 1898. — ob desetletnici Zaveze, ki smo jo obhajali v Ljubljani. Žal, da je inteligentnemu glasbeniku in dirigentu spretnih zmognosti, tovarišu in prijatelju Potrebinu, tako hitro omahnila taktirka. Sušica mu jo je izvila iz roke. Deset let je od tedaj. Sedaj, ko se bude spomniti, vesel in jasni, jim kviri lepoto grenko čuvstvo žalosti...

II.

Novomeško skupščino je vodil podpredsednik Zaveze, ravnatelj Ivan Lapajne. Takoj uvodoma je konstatiral bridko resnico, da je smrt pokosila predsednika Zaveze, tovariša Vojteha Ribnikarja. Morali smo izvoliti novega predsednika, ki bi bil sposoben stopiti na Ribnikarjevo mesto in voditi naše vrste v smislu in po idejah tega odličnega našega bojovníka.

Izvolili smo tedaj tovariša Luko Jelenc, takrat nadučitelja v Št. Jurju pri Kranju.

V sivi obleki, z rokami, prekrizanimi na prsih, je stal ob oknu velike dvorane Narodnega doma, ko je predsedujoči ravnatelj Lapajne proglasil izid volitve, rekoč: „Za predsednika Zaveze je izvoljen tovariš Luka Jelenc!“

„Živio! Na zdar!“ smo zaklicali, dlani so udarile v plask: imeli smo predsednika — sposobnega Ribnikarjevega naslednika.

Osemnajst let je od tistega dne. Koliko skrbi in dela! Koliko dolžnosti in odgovornosti! Koliko upov in prevar! Dovolj dolga doba, ki je posivela našem Luki lase, mu začrtala gube v lice, zahtevala od njega žrtvovanja duševnih in telesnih sil — a ki ni postarala njegovega srca in uklonila njegovega duha!

„Dražgoški Luka“ ga sramotilno in poniževalno imenuje nizkotnost klerikalnega časopisja, ki je posebno besno nanj od takrat, ko se je upal nastopiti kot nasprotni kandidat dr. Šušteršiča. On — učitelj — proti taki mogočnosti in veličini!

„Naš Luka“ ga imenujemo mi s ponosom! Zaupanje, ki smo mu ga naklonili pred osemnajstimi leti, je vestno in povesod v polni meri opravičil: naš je bil, je in ostane!

III.

Banket smo imeli na vrtu Tučkove gostilnice. Vse polno nas je bilo, mladi in stari, učitelji in učiteljice — vsi enega duha!

Tedaj stopi do mene Jelenc. Prvič mi je podal roko, prvič sva govorila. Rekel mi je, naj izpregovorim zahvalno besedo novomeškemu narodnemu ženstvu, ki je našo pot s kolodvora v mesto posipalo s cvetjem. Stori sem to. Dehteče cvetje iz belih rok in mlado srce — kdo bi ne govoril!

Razšli smo se! Na vse strani! Jaz sem se odpeljal v Prago na narodopisno razstavo — z mano so šli spomini na našo novo-

meško skupščino. Ko sem se vrnil v Ljubljano, so me pozvali, naj napišem o Zavezinem zborovanju poročilo v „Slovenski Narod“. In ko sem pisal, so spomini oživeli z novo silo.

In danes tudi!

Crna zemlja naj pogrezne tega, kdor odpade!

Iz naše organizacije.

Skupne zadeve.

Zaradi pomanjkanja časa in ker se udeleženci Zavezinega jubileja v ponedeljek udeležijo skupščine Družbe sv. Cirila in Metoda v Domžalah, se mora izlet v Kamnik v nedeljo popoldne opustiti. — Žal nam je, pa smo morali to ukreniti, a izvedba izleta v Kamnik je časovno nemogoča. Vlak odhaja v Kamnik že ob 3. uri popoldne, dotlej pa naš program še ne bo izčrpan. Vodstvo Zaveze.

Glasila deželnih (narodnostnih) učiteljskih zvez v Zvezi slovenskega učiteljstva v Avstriji so:

1. Glos nauczycielstwa, ludowego w Galiciji, Krakov.
2. Učiteljské Slovo, organ Vzájinnosti Pomoči halijských in bukovinských učiteliv i učitelok, Levov.
3. Narodna Prosvjeta, Roč-Istra.
4. Učiteljski Tovariš, glasilo avstr. jugoslovenskega učiteljstva, Ljubljana.
5. Kamenari, organ ukraj. učiteljstva, Mamajivci Novi-Bukovina.
6. Menšinový Učitel, Liny p. Plznju.
7. Školský Věstník, Porubi-Slezija.
8. Škola Městanska, Praga.
9. Český Učitel, glasilo češke zveze, Praga.
10. Věstník Ustrěd. spol. jed. učit. na Moravě, Brno.

Zveza slovenskega učiteljstva v Avstriji je imela na Dunaju 19. in 20. avgusta odborovo sejo. Prisotni so bili: predsednik M. Hajný, namestniki predsednika: Peter Skalický, Stanislav Nowak, Maryan Jaky-movskij, tajnik Jos. Závoda, blagajnik Ivan Stronskij, člani odbora: Jos. Smrtka, Boh. Skála, Vinc. Erbenová (za B. Zelinkovo), Hub. Vitkovič, Gabriel Stelmach, Dr. Henr. Kanarek, Jul. Similikowski, Jozef Brón. Szado, Luka Jelenc, Jan Ludvíček, Anté Opašić, poklicana referenta: Kamil Buzek in Jos. Havlik, gostje: Frant. Kučera iz Sudice na Moravskem in Mihajlo Senyeva iz Sýtichiva v Galiciji. Poleg običajnih odborniških poročil, ki dokazujejo, kako obsežni delokrog ima in more imeti Zveza, je odbor preresetal v sejah, ki so trajale dva dni od jutra do večera, celo vrsto jako važnih vprašanj. Največ časa (dva popoldneva) je vzele posvetovanje o predlogu izpembe dr. šolsk. zakona. Poročevalec je bil Kamil Buzek. Dalje je bil obdelan poslovnik za dr. komite, kamor naj bi pošiljali svoje zastopnike vse državne zveze učiteljskih organizacij. Referent je bil J. Smrtka. — Delegat Zaveze jugoslovenskih učiteljskih društev Luka Jelenc je podal poročilo o šolskih in učiteljskih razmerah slovenskih. Vse slovenske deželne organizacije so pokazale po svojih zastopnikih najživahnejši interes na usodi slovenskega učiteljstva in solidarno so bile izrečene najsrčneje simpatije težnjam jugoslovenskega učiteljstva. Dogovorjeno je bilo, da bodo vse slovenske organizacije zastopane letos septembra na shodu slovenskega učiteljstva v Ljubljani, ki se vrši v proslavo 25 letnice Zaveze.

Najživahnejša debata je bila o izboljšanju gmotnih razmer učiteljstva. Sprejeti so bili predlogi podpredsednika F. Skalického, ki se tičejo daljših korakov za izpembe § 55. in o saniranju deželnih financ, od katerega je skoro v vseh deželah več ali manj odvisna nova ureditev plač.

Po splošni debati, ki je bila tuhtam jako burna, po poročilih iz posameznih dežel, v kakšnem štadiju je krušno vprašanje učiteljstva, je bilo na predlog Stanislava Nowaka sklenjeno, da se prične s pripravami za jesensko impozantno demonstrativno manifestacijo vsega avstrijskega učiteljstva na Dunaju. Boh. Skála je podal obsežno poročilo o učiteljski državljanski svobodi in o svobodi prepričanja. Referat se naslanja na obsežni in še nedokončani enketi, ki so jo izvedle češke deželne organizacije potom vprašalnih pol v tej smeri, kako se z raznimi zakoni, naredbami, odločbami in prakso izpodkopavajo osnovni državni zakoni, ki garantirajo učitelju kot ostalim državljanom državljanska prava in svobodo vesti in pre-

pričanja. Soglasno je bilo sklenjeno, da mora biti tozadevni material zbran do konca maja prihodnjega leta v vseh slovenskih deželah v Avstriji in to vprašanje je bilo dano na dnevni red shoda slovenskega učiteljstva, ki se vrši, kakor se je soglasno sklenilo, v Pragi v spominskem letu 1915.

Iz ostalega dnevnega reda naj se navede še posvetovanje o inspektorskem vprašanju, o obrambi češkega šolstva na Dunaju in na Dol. Avstrijskem pri predlogu Kolisko, o skupnem penzionatu slovenskega učiteljstva na Adriji (ref. Jos. Havlik), o vzajemnih koristih v obstoječih humanih učiteljskih podjetjih, o pristupitvi učiteljstva za redne poslušalce na visoke šole, o znižanih voznjah po železnicah — kot tudi o znižanju voznine po tujini, kjer se bo morda učiteljstvo bolj razumelo kot doma.

Kranjsko.

Logaško učiteljsko društvo se bliža tudi svoji petindvajsetletnici. Ko bo obhajalo svoj jubilej, se bo lahko oziralo s ponosom na svoje četrstoletno delovanje. Zakaž med drugim je baš ono z energičnim nastopom tadanjega odbora (Benedek, Repič, Šega, Dermelj, Kernc) izposlovalo vsemu kranjskemu učiteljstvu volilno pravico. — Postavilo je pa tudi enajstim članom nagrobne spomenike ter prirejalo take občne zборе (Babino Polje-Prezid, Rovte, Škocijan pri Rakeku, Predjama), kateri ne bodo nikdar pozabljeni. — V novjšem času je pač zli duh natrosil med čvrsto seme nekaj smeti, a — bodite brez skrbi — uspeha ne bo! —k.

Štajersko.

Zveza slovenskih učiteljev in učiteljic poziva učiteljstvo iz Štajerske, da se udeleži 25 letnega jubileja obstanka Zaveze v čim največjem številu! Delegati iz Štajerske naj se snidejo pol ure pred delegacijskim zborovanjem na kratko posvetovanje. Vodstvo.

Zakon narode je ta, da iz malega raste veliko!

Književnost in umetnost.

Spominski spis, ki si ga pač mora naročiti vsak napreden učitelj, je izšel pod naslovom „Petindvajsetletnica Zaveze avstr. jugoslovenskih učiteljskih društev“. Sestavil Luka Jelenc. Strani 104 vel. formata. V knjigi je 10 krasnih slik, tako upravnega odbora Zaveze ob 10letnici in 25letnici ter slike Zavezinih ustanovnikov in predsednikov. Delo je temeljito in veleinteresantno. Vsebina: I. Ustanovitev, pravila in nadaljni razvoji Zaveze; II. Znanstvena, pedagoška in metodiška vprašanja; III. Šolskopolitiška vprašanja in pravne razmere; IV. Gmotno vprašanje; V. Gospodarska vprašanja; VI. Zavezini listi; VII. Zaveza za mladinskoilstvo; VIII. Zaveza za preosnovno učnih knjig za slov. lj. šole; IX. Zaveza za dobro ime in ugled učiteljstva; X. Skrb Zaveze za učiteljski naračaj; XI. Zaveza v komiteju za reformo ljudskega šolstva; XII. Zaveza za preosnovno učiteljstvo; XIII. Zaveza in osnovanje avstrijske učiteljske zveze; XIV. Zaveza in snovanje jugoslovenske učiteljske zveze; XV. Zaveza in Zveza slovenskega učiteljstva v Avstriji; XVI. Zaveza za slovensko mešanstvo in trgovsko nadaljevalno šolstvo; XVII. Počitniško vseučiteljski tečaj za ljudskošolsko učiteljstvo; XVIII. Za slovenski jezik; XIX. Zaveza za slovensko in hrvaško ljudsko šolstvo v Trstu in Istri; XX. Zaveza za slovensko vseučelišče v Ljubljani; XXI. Zaveza in Učiteljska tiskarna; XXII. Zaveza in Družba sv. Cirila in Metoda; XXIII. Zavezina knjižnica; XXIV. Razni predlogi; XXV. Sporočila. — To velezanimivo delo se naroča v Učiteljski tiskarni ali pri vodstvu Zaveze v Ljubljani, Frančiškanska ulica št. 6.

Dejanja govore! Spomenica o položaju kranjskega učiteljstva. (Die Taten reden! Gedenkschrift über die Lage der krainischen Lehrerschaft.) — Ta brošura v slovenskem in nemškem jeziku se dobiva brezplačno v Učiteljski tiskarni.

Zvonček, list s podobami za slovensko mladino, objavlja v svoji 9. letošnji številki to prelepo in bogato ilustrovano vsebino: 1. Davorinov: Z bojnega polja. — 2. Rado Mejovšek: Alenka in Darko. Pravljica. — 3. Andrej Rapč: Mamin god. — 4. Vekoslav Selinšek: Slepec. Pesem. — 5. Kaksna je Majda, kadar je — mila Jera! Podoba. — 6. Ivan Vrhovec: Turške vojne po slovenskih deželah v XV. stoletju. (S